

MINÄ -

OPETTAJA?

MINÄ -

OPETTAJA?

Minä - opettaja?

Opas vapaan sivistystyön opettajille

OPETTAJA?

Sisällys

Johdanto.....	3
1. Johdatus vapaaseen sivistystyöhön ja kasvatustieteeseen.....	5
1.1 Mitä on vapaa sivistystyö?.....	5
1.2. Mitä on pedagogiikka?.....	7
2. Opettaminen vapaassa sivistystyössä.....	9
2.1 Suunnittelu.....	9
2.2 Ryhmä voimavarana	11
2.3 Sinä opettajana.....	13
2.4 Käytännön vinkkejä luokkahuoneeseen	16
2.5 Arviointi	19
3. Opettajuutesi jatkossa	21
Ehdotuksia jatkolukemiseksi.....	23

Johdanto

Olet ansainnut luottamuksen toimia vapaan sivistystyön opettajana. Mitä se sinun kohdallasi tarkoittaa? Tunnetko itsesi opettajaksi? Haluatko osallistua omalle kurssillesi?

Tämän oppaan on tarkoitus olla materiaalipaketti, jota voit käyttää apunasi jokapäiväisessä työssäsi. Vapaan sivistystyön opettajat saattavat joskus tuntea itsensä yksinäisiksi. Tämän materiaalin avulla tahdomme tukea työtäsi ja luoda yhteisöllisyydentunnetta.

Tässä oppaassa on jonkin verran teoreettistakin materiaalia, mutta pääpaino on käytännön neuvoissa. Yksi päätavoitteistamme on saada aikaan pohdiskelua. Kohdeyleisö on ennen kaikkea uudet opettajat, mutta myös kokeneemmille voi olla hyötyä oppaan lukemisesta. Opas ei sisällä aine- eikä oppilaitoskohtaisia neuvoja, vaan tarkoitus on tarjota kaikkeen vapaan sivistystyön opetukseen sovellettavissa olevia neuvoja.

Materiaalimme lähtökohtana on, että opiskelija voi olla mukana niin kurssin suunnittelussa kuin toteutuksessaakin. Yhteisöllisyys on myös tärkeä osa vapaan sivistystyön toimintaa. Opetusryhmä voidaan nähdä opettajan suurimpana voimavarana. Jos yhteisö toimii, voivat opiskelijat oppia myös toisiltaan. Kasvatustiede ei kuitenkaan ole eksaktia tiedettä, ja kaikista tämän materiaalin väittämistä voidaan keskustella. Ei ole oikeita eikä vääriä vastauksia. Arviointi on aina esimerkiksi tilanteesta opettajasta riippuvaista.

Tässä materiaalissa käytämme käsitteitä *opiskelija*, *oppija* ja *osallistuja* synonyymeina. Käsitellessämme aikuiskasvatustiedettä ja aikuisoppimista lähtökohtanamme on, että aikuisopetuksen periaatteita voidaan soveltaa myös nuorten ja osittain lastenkin opetukseen.

Opettajaa käytämme yleisenä käsitteenä henkilölle, joka on jollain lailla vastuussa kurssin toteutuksesta, vaikka kaikki tässä roolissa eivät välttämättä identifioituisikaan opettajiksi.

Alkuperäisen materiaalin kirjoittamisen mahdollisti Osaava-projekti Kompetensforum Aluehallintoviraston rahoituksella. Käännös toteutettiin Alfred Kordelinin säätiön myöntämällä rahoituksella.

MITÄ MIELTÄ OLET TÄSTÄ MATERIAALISTA?

Materiaalin sisältö ei ole kiveen hakattua. Toivommekin, että sitä kehitetään ja parannetaan. Palautetta voit antaa Bildningsalliansenin henkilökunnalle.

Tahdomme kiittää pilottiryhmää prosessin loppuvaiheen näkökulmista, Alfred Kordelinin säätiötä rahoituksesta, Jonne Lehtoa käännöksestä, suunnittelija Annika Staffansia Mustasaaren aikuisopistosta layoutista ja taideopettaja Kristina Skoogia Mustasaaren aikuisopistosta kuvituksesta. Sisälöstä vastaa kuitenkin allekirjoittaneet.

Toivomme sinulle onnea ja menestystä opettajuuteesi!

Annika Turunen, Ann-Maj Björkell-Holm, Ilze Jundze-Lundegran ja Marie Granbacka

1

1. Johdatus vapaaseen sivistystyöhön ja kasvatustieteeseen

Tämän ensimmäisen osion on tarkoitus toimia kokonaisvaltaisena johdantona. Haluamme selittää, mitä vapaa sivistystyö oikein on. Miksi tällaista toimintaa on? Luomme myös katsauksen siihen, mitä käsitämme aikuiskasvatustieteen lähtökohdiksi. Oletko pohtinut, onko lasten ja aikuisten opettamisen välillä eroja?

1.1 Mitä on vapaa sivistystyö?

Tämän lukijana olet jo pitänyt tai todennäköisesti tulet pitämään kursseja jonkin vapaan sivistystyön piiriin kuuluvan järjestön puitteissa. Vapaaseen sivistystyöhön tai vapaaseen sivistykseen kuuluu viisi oppilaitosmuotoa: kansalaisopistoja, kansanopistoja, urheiluopistoja, opintokeskuksia sekä kesäyliopistoja. Yli miljoona henkeä osallistuu vapaaseen sivistykseen Suomessa joka vuosi.

Kansalaisopistotoimintaa on jossain muodossa jokaisessa Suomen kunnassa. Kansalaisopistoja voidaan kutsua myös työväenopistoiksi, aikuisopistoiksi tai pelkästään opistoiksi. Ne tarjoavat kursseja, joille opiskelijat osallistuvat työn, opiskelun tai muun ohessa. Kurssit voivat käsitellä kaikenlaista kielistä, liikunnasta ja ruoanlaitosta käsitöihin.

Kansanopistoissa opiskellaan yleensä päätoimisesti vuoden verran, mutta ne tarjoavat myös lyhytkursseja. Lyhytkurssien kestot vaihtelevat viikonlopusta viikkoon. Kansanopistossa on aina oltava mahdollisuus asuntolassa asumiseen.

Kesäyliopistojen ensisijainen tehtävä on tarjota avoimia korkeakoulukursseja alueellisesti, mutta muun tyyppisiäkin kursseja järjestetään, esim. jatkokoulutusta, kielikursseja sekä valmennuskursseja abiturienteille.

Urheiluopisto on sisäoppilaitos, jossa myös tarjotaan kokoaikaista opetusta. Nimensä mukaisesti urheiluopisto tarjoaa liikuntaa, hyvinvointia ja terveyttä edistävää koulutusta.

Opintokeskukset toimivat valtakunnallisesti. Ne järjestävät kursseja ja luentoja itsenäisesti tai yhteistyössä jäsenjärjestöjensä kanssa. Opintokeskusten kautta voi myös hakea tukea opintopiirien järjestämiseen.

Pohjoismaiden demokratisoitumisen myötä ilmeni tarve sivistää ja kouluttaa kansaa. Kansansivistys on pohjoismaille erityinen koulutusmuoto, vaikka vastaavaa toimintaa on muissakin maissa. Kansalaisopisto on ainoastaan Suomesta löytyvä opistomuoto.

Vapaa sivistystyö

Folkbildning

Folkeoplysning

Folkeoplysning

1) liberal adult education [usually, but also:] 2) non-formal adult education 3) informal adult education 4) popular adult education)

Vapaata sivistystyötä ei ohjaa valtion eikä kunnan tasolla määritellyt opetussuunnitelmat. Sen sijaan oppilaitokset muodostavat itse tavoitteensa ja kurssisuunnitelmansa. Niiden pohjalta voivat opettaja ja kurssilaiset yhdessä muodostaa omat tavoitteensa kurssille. Vapaan sivistystyön tehtävänä on tukea demokratiaa tarjoamalla mahdollisuuksia henkilökohtaiseen kehitykseen sosiaalisessa ympäristössä.

1 § Vapaana sivistystyönä järjestettävän koulutuksen tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä kansanvaltaisuuden, moniarvoisuuden, kestävä kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. Vapaassa sivistystyössä korostuu omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys ja osallisuus.

Laki vapaasta sivistystyöstä

Kurssimaksuista saatavien tulojen lisäksi vapaata sivistystyötä rahoitetaan myös valtion toimesta. Päämies, yleensä kunta tai säätiö, voi myös avustaa rahoituksessa.

MITÄ MIELTÄ OLET?

Mitkä ovat vapaan sivistystyön tärkeimmät tehtävät tänä päivänä?

1.2. Mitä on pedagogiikka?

In everyday speech the term pedagogy refers to a compilation of methods used in order to teach. Pedagogiikka (tieteenalana kasvatustiede) viittaa opettamisen tieteeseen laajemmassa mittakaavassa. Pedagogiikka ei käsitä ainoastaan opetusta ja opettajan roolia kouluympäristössä. Oikeastaan voidaan sanoa, että opetusta voi tapahtua missä tahansa kahden tai useamman ihmisen kohtaamisessa, eikä opetuksen toteutumiseen tarvita selkeää opettajan roolia. Tieteellisessä kielenkäytössä opetuksen opettamista kutsutaan didaktiikaksi.

KÄSTEMÄÄRITTELYÄ

(Henry Egidiuksen Termlexikon i pedagogik, skola och utbildning (Studentlitteratur, 2006) mukaan)

Didaktiikka

Opetustaito, oppi opetuksen suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista; opetuksen ”miksi, mitä ja miten”

Kasvatustiede

Kasvatuksen, koulutuksen, opiskelun, opetuksen ja henkilökohtaisen kehityksen käsittävä tie-
de; myös opettamisen taito; jonkin selittäminen niin, että selityksen kohteet sen ymmärtävät.

Erityispedagogiikka

Oppi kasvatuksesta ja koulunkäynnin muokkaamisesta lapsille [tai aikuisille], joilla on vaikeuksia osallistua opetukseen vammaisuuden, luki- tai kirjoitusvaikeuden tai sairauden takia.

Aikuiskasvatustiede

Teoria eri tavoista suunnitella ja toteuttaa opetusta aikuisille; aikuisten tarpeille sopeutetun opetuksen kehittäminen ja käytännön toteuttaminen; andragogiikka (synonyymi)

Illustratio: Kristina Skog

Sana pedagogiikka tulee kreikan sanasta paidagōgē, joka kirjaimellisesti tarkoittaa lapsen johtamista. Antiikin Kreikan pedagogi oli se orja, joka johti koulupojan kouluun. Ehkä tänäänkin pedagogit voivat identifioitua rooliin henkilöä, joka johtaa oppilaita, kurssilaisia tai opiskelijoita oppimiseen.

Aikuisten opettamisen voidaan nähdä joiltain osin eroavan lasten opettamisesta, mutta eron suuruudesta voidaan olla montaa mieltä. Fakta kuitenkin on, että aikuisista koostuva ryhmä on usein hyvin heterogeeninen. Osallistujat voivat olla mitä tahansa parikymppisistä senioreihin, ja heillä voi olla monenlaista taustaa ja ennakko-osaamista.

Kun on kyse aikuisten opettamisesta vapaan sivistystyön piirissä, pitää moni, tai ainakin useimmat näistä kohdista paikkansa:

- Aikuiset sekä osaavat että haluavat yleensä osallistua kurssin hahmotteluun sekä sisällön että työskentelytapojen osalta.
- Aikuisilla on aiempia kokemuksia, jotka vaikuttavat näkemykseen opetettavasta aineesta. Nämä kokemukset voivat olla rikkaus koko ryhmälle.
- Aikuisilla on usein käsitys siitä, kuinka oppivat parhaiten. Opetusmenetelmiä varioimalla voivat kaikki kokea opetuksen sopivan juuri heille.
- Aikuisilla voi myös olla negatiivisia kokemuksia koulusta ja opetuksesta, jotka saattavat vaikuttaa heihin rajoittavasti.
- Ryhmä aikuisopiskelijoita on usein heterogeeninen mm. ennakkotietojen, iän, kiinnostuksen kohteiden ja kunnianhimon suhteen.
- Aikuiset tulevat useimmiten kurssille vapaasta tahdostaan ja jakavat kiinnostuksen muiden osallistujien kanssa. Tässä on mahdollisuus luoda ryhmään hyvä henki.
- Aikuiset voivat olla asenteeltaan nirsoja ja kriittisiä – he osaavat vaatia.
- Aikuisilla on useimmiten puutetta ajasta. Suunnittelu saattaa siis olla vaativaa, koska tehokasta ajankäyttöä odotetaan.
- Aikuiset haluavat käyttää oppimaansa tässä ja nyt.

Erityisesti vapaan sivistystyön piiriin kuuluvan aikuisopetuksen osalta voidaan väittää, että kyse on jostain ihan muusta kuin kouluopetuksesta. Vapaaseen sivistystyöhön osallistuminen on vapaaehtoista. On tärkeää, että osallistujat viihtyvät ja kokevat kuuluvansa ryhmään. Ryhmän yhteiset kokemukset ovat tärkeä resurssi – opettajan ei tarvitse olla kaikkietävä.

MITÄ MIELTÄ OLET?

Millä lailla aikuiset mielestäsi oppivat?

Oppivatko aikuiset paremmin vai huonommin kuin nuoret?

Miten olet aiemmin ymmärtänyt käsitteen kasvatustiede? Onko ylläoleva teksti muokannut käsitystäsi?

2. Opettaminen vapaassa sivistystyössä

Tässä toisessa osassa käsitellään kurssin pitämistä eri näkökulmista. Annamme tässä yleisiä vinkkejä ja ohjeita, joita kannattaa miettiä ennen kurssin alkua sekä sen aikana. Osa esivalmisteluista riippuu kuitenkin ennen kaikkea ryhmästä, aineesta ja opettajan kokemuksesta ja persoonallisuudesta. Mitä kysymyksiä sinun tulee pohtia vapaan sivistystyön opettajana?

2.1 Suunnittelu

Opettaja suunnittelee kurssin pääpiirteittäin oppilaitoksen kurssikuvauksen pohjalta. Kerää mielellään mahdollisuuksiesi mukaan tietoja osallistujista ennen kurssin alkua – se helpottaa suunnittelua. Voi olla hyödyllistä ainakin lukea läpi nimilista etukäteen ja yrittää oppia nimet niin pian kuin suinkin. Opettajalla on päävastuu kurssin rakenteesta alusta loppuun saakka. Tästä huolimatta on tärkeää keskustella kurssisuunnitelmasta kurssin osallistujien kanssa sekä ennen kurssia että osittain myös sen aikana. Mitä odotuksia osallistujilla on? Mitä he osaavat entuudestaan? Opettaja voi yhdessä osallistujien kanssa päättää, mitä kurssilla käsitellään.

Tuntisuunnitelman voi tehdä monella tavalla. Mieti ainakin, mitä aineisto käsittelee, mitä metodeja aiot käyttää ja kuinka kauan kukin kohta vie aikaa. Suunnitelma auttaa sinua tekemään opetuksesta mielenkiintoista ja vaihtelevaa.

PIDÄ SEURAAVAT ASIAT MIELESSÄ SUUNNITTELUN AIKANA

- Miksi? Kurssin tarkoitus ja tavoitteet
- Mitä? Kurssin sisältö
- Miten? Opetusmenetelmät
- Miten kauan? Ajankäyttö

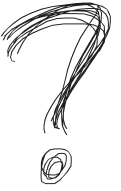
TÄSSÄ ESIMERKKI SIITÄ, KUINKA VOT SUUNNITELLA KURSSISI

Teema	Aika	Sisältö	Työskentelytapa	Tavoite	Aineisto
Opetuksen teema	Tämän osuuden kesto	Oppimissisältö. Teema jaoteltuna osiin.	Mikä on työskentelytapa kuinka jaat osallistujat ryhmiin? Mitä opettaja tekee?	Tämän osuuden tavoite	Apuvälineet ja aineisto
	Aika tälle	Teeman osa 1. Teeman osa 2.	Työskentelytapa, mielellään edellisestä poikkeava	Uusi, edelliseen pohjautuva tavoite	Uudet tarpeet?
Seuraava teema		Uuden teeman ensimmäinen osa			

- Suunnittele ensimmäiset tunnit ennen kurssin alkua. Loppukurssin suunnittelussa tulee ryhmän toiveet huomioida.
- Kurssin sisällön tulee olla linjassa kurssin kuvauksen kanssa – asiasta täysin poikkeamiseen tulee ryhtyä vain, mikäli koko ryhmä niin toivoo, ja toimeksiantajalle sopii.
- Sisällytä suunnitelmaasi variaatiota ja taukoja, jotta osallistujat saavat opiskella vaihtelevin tavoin, tylsistymättä.
- Panosta ajankäytön suunnitteluun. Kauanko kunkin osuuden tulisi kestää? Mitä voit jättää pois, jos aika ei riitä? Onko sinulla lisätehtäviä tarvittaessa?
- Kurssin alusta saakka on tärkeää näyttää, kuka olet, ja mitkä työtapasi ovat. Hyvä neuvo on käyttää sellaisia metodeja, jotka aktivoivat kurssin osallistujia.
- Huomioi, että osallistujien tulee voida kytkeä kurssin sisältö omiin kokemuksiinsa.
- Oppitunnin päätyttyä on syytä heti kirjoittaa ylös mietteitä siitä, mitä myöhemmin kurssilla voidaan käsitellä. Se helpottaa suunnittelua.

MITÄ MIELTÄ OLET?

Mikä on pitämäsi kurssin ydin kurssin kuvauksen mukaan?

Millaisiksi suunnittelet ensimmäiset oppituntisi?

Oletko samaa mieltä siitä, että ensimmäiset oppitunnit ovat tärkeitä loppukurssia ajatellen?

Onko jotain tietoja, joita ehdottomasti tarvitset ennen kurssin alkua? Miten voit kerätä nämä tiedot? Mitä tietoja voit kerätä ensimmäisellä kurssikerralla?

2.2 Ryhmä voimavarana

Opettajan innokkuus ja omistautuminen tarttuu herkästi oppilaisiin. Opetuksessa kannattaa pitää mukana sekä sydän että huumori. Muista ottaa kaikki luokassa huomioon ja kannustaa heitä parhaaksi mukaan. Opettaja on avainasemassa ryhmähenkeen vaikuttamisessa. Ryhmä on tärkein yksittäinen voimavara kurssin aikana.

Yksi kurssin ensimmäisen kokoontumisen tärkeimmistä tavoitteista on saada osallistujille käsitys kurssista. Opettaja voi pyytää osallistujia reflektoimaan omia odotuksiaan kurssin kuvaukseen välttääkseen pettymyksiä kurssin edetessä. Ensimmäisen kerran jälkeen opiskelijoille on oltava selvää, haluavatko he jatkaa kurssia vaiko eivät. Jotkin kurssit voivat vaatia paljonkin alustusta, kun taas toiset kurssit lähtevät saman tien käyntiin opettajan esiteltyä itsensä ja kurssin sisällön.

Yhteisen tavoitteenasettelun avulla saadaan ryhmään yhteisöllisyyttä. Ryhmän demokratia saattaa osoittautua opettajalle dilemmaksi, johon täytyy ottaa kantaa – kenen on lupa päättää mistä asiasta ja milloin? Ei ole helppoja vastauksia, mutta opettajan tulisi ensisijaisesti pitää lähtökohtinaan kurssikuvausta sekä ryhmän yhteisiä päätöksiä. Kannattaa pitää mielessä, että eniten ja kovimmin äänessä oleva ei välttämättä edusta koko ryhmän mielipiteitä.

ENSIMMÄISEN TAPAAMISEN TAVOITTEET

- opettaja saa tietää jotain opiskelijoista
- opiskelijat saavat tietää jotain kurssista ja opettajasta
- ryhmä asettaa kurssille yhteisiä tavoitteita
- osallistujat tietävät, haluavatko jatkaa kurssilla

TUTUSTUMISLEIKKEJÄ

Nimileikki

Jokainen vuorollaan yhdistää nimensä johonkin liikkeeseen. Seuraava henkilö toistaa kaikki edelliset nimet ja niihin liitetyt liikkeet, ja lopuksi sanoo oman nimensä ja yhdistää siihen jonkin liikkeen. Leikkiä voi varioida lukemattomin tavoin, esim. yhdistämällä nimi johonkin eläimeen, adjektiiviin tai johonkin ihan muuhun.

Haastattelu

Osallistujat haastattelevat toisiaan pareittain, minkä jälkeen esittelevät opiskelutoverinsa muille.

Yhdistävät tekijät

Osallistujat työskentelevät pareittain, ja yrittävät löytää esim. viisi heitä yhdistävää asiaa.

Valmisteltu esittely

Kurssilaiset kertovat itsestään täydentämällä opettajan aloittamia virkkeitä: esim. ”minä pidän...”, ”minä olen ollut...” jne.

Kukin saa vuorollaan kertoa tulitikun palaessa.

Voitte heittää keskenänne palloa. Pallon hallussapitäjällä on puheenvuoro, ja muut kuuntelevat.

Ensimmäinen kerta vaikuttaa siis myös siihen, kuinka ryhmän henki alkaa kehittyä. On tärkeää saada käyntiin dialogi opettajan ja kurssilaisten välillä. Dialogi auttaa kaikkia tulemaan juttuun sekä tutustumaan toisiinsa. Ensimmäinen oppitunti antaa mahdollisuuden rakentaa yhteisöllisyyttä ja viihtyvyyttä.

Hyvin toimivan ryhmän tunnusmerkkejä

- avoin, rento ja turvallinen ilmapiiri
- molemminpuolinen kunnioitus opettajan ja opiskelijoiden välillä
- kaikki ovat aktiivisia ja motivoituneita
- tavoitteet ja työtavat ovat kaikkien hyväksymiä
- kaikkien näkemyksiä kunnioitetaan
- kaikki voivat vaikuttaa ryhmän työskentelyyn
- mahdollisista konflikteista keskustellaan avoimesti

MITÄ MIELTÄ OLET?

Millä tavoin aiot antaa ryhmälle mahdollisuuksia vaikuttaa kurssin sisältöön?

Paljonko annat ryhmän vaikuttaa sisältöön?

Miten luulet itse voivasi parhaiten edistää ryhmän yhteisöllisyyttä?

2.3 Sinä opettajana

Kun alustava suunnittelu on tehty, lähesty kurssi konkreettisine opetustilanteineen. Kuinka itsensä voi nähdä opettajana?

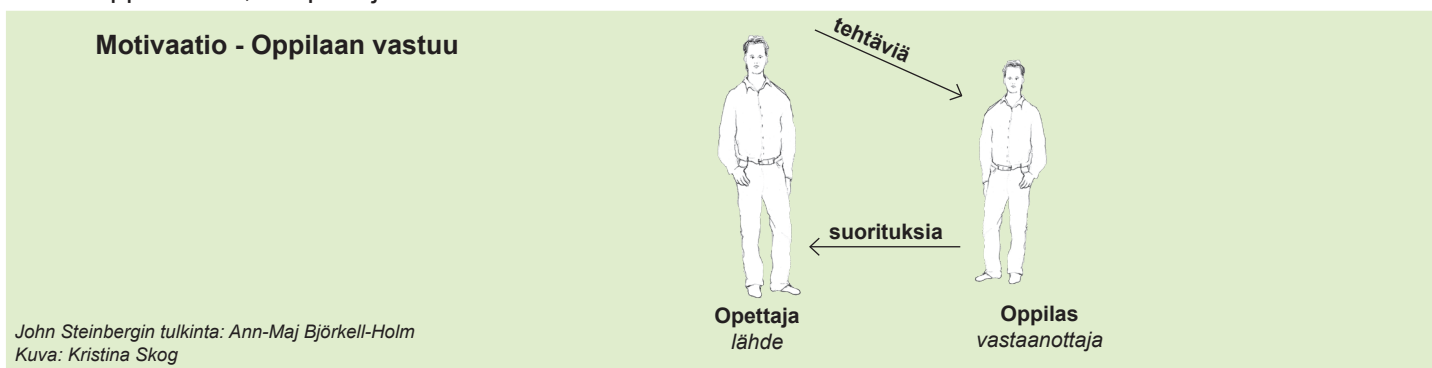
Opettajana sinun ei tarvitse esittää, vaan ainoastaan olla oma itsesi. Voit luottaa kokemukseesi, taitoihisi ja persoonallisuuteesi. Sinun ei tarvitse olla kaikkietävä. Usko kykyysi johtaa kurssia. Huolella tehty kurssisuunnitelma voi olla tärkeä osa oman opettajanroolin löytymisessä. Jos sinulla on hyvä suunnitelma, johon turvautua, voit myös huoletta poiketa siitä tarvittaessa.

Opetusmenetelmien valinta voi riippua sekä siitä, kuinka näkee opettamisen että siitä, mitä opettaa. Usein osallistujilla on hyvin erilaiset taustat ja mieluisimmat tavat oppia.

Ei ole olemassa ainoastaan yhtä opettajanroolia. Tässä esittelemme kolme tapaa tarkastella taitoja, opettamista ja opettajan ja oppijan välistä suhdetta. Esittely perustuu John Steinbergin kuvauksiin teoksessa *Pedagogdoktors handbok* vuodelta 2006 (ks. Ehdotuksia jatkolukemiseksi osassa 3).

Välityspedagogiikka

Välityspedagogiikka voidaan lyhyesti kuvailla perinteisenä kouluopetuksena. Välityspedagogisen näkemyksen mukaan opetus on sidottu luokkahuoneeseen. Opettaja välittää tietoa esitelmöimällä ja lukemalla ääneen. Opetusmateriaalilla on myös keskeinen asema. Oppiminen aloitetaan yleisen teorian läpikäynnillä, ja myöhemmin paneudutaan käytännön soveltamiseen. Oppijan oppimista arvioidaan kirjoitelmien ja kokeiden perusteella. Opettaja antaa tehtäviä, ja oppilas suorittaa. Opettaja on siis tietolähde, kun taas oppilas on passiivinen vastaanottaja. Oppilaan harteille jää löytää motivaatio oppimiseen, ei opettajan.

Välityspedagogiikka on eräänlaista tarinankerrontaa. Siksi siinä on tärkeitä ominaisuuksia, joita ei pidä aliarvostaa – varsinkin jos luennoitsija on osaava ja omistautunut. Kaikki osaavat kertoa tarinoita – välityspedagogiikka voidaan siis nähdä yksinkertaisena metodina. Ongelma piilee siinä, että kaikki eivät ole lahjakkaita puhujia. Lisäksi oppijoiden oma aloitteellisuus ei saa tukea perinteisestä välityspedagogiikasta.

Oletuksia

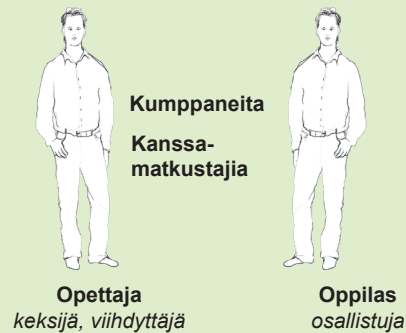
- Opettajalla on keskeinen asema oppimisprosessissa
- Opettaja valitsee metodit
- Opettaja välittää sisällön
- Ensin yksityiskohdat, sitten kokonaisuudet
- Ensin teoria, sitten sovellus

- Oppijat kuuntelevat, lukevat ja kirjoittavat
- Oppijan on tärkeää todistaa osaamisensa

Motivaatiopedagogiikka

Motivaatiopedagogiikan mukaan tieto saadaan esiin leikin avulla. Opettaja käyttää monia eri metodeja ja opettaa esimerkiksi havainnoinnin ja soveltamisen kautta. Opiskelijat tekevät sekä ryhmätöitä että omia harjoituksia. Opettaja voidaan kuvata keksijänä ja viihdyttäjänä, joka kantaa vastuun opiskelijoiden motivoinnista. Opiskelija on aktiivinen osallistuja, partneri ja matkakumppani. Kurssi voidaan päättää vaikkapa näyttelyllä, ryhmätyöllä tai muulla käytännönläheisellä tavalla.

Motivaatio - Opettajan vastuu

*John Steinbergin tulkinta: Ann-Maj Björkell-Holm
Kuva: Kristina Skog*

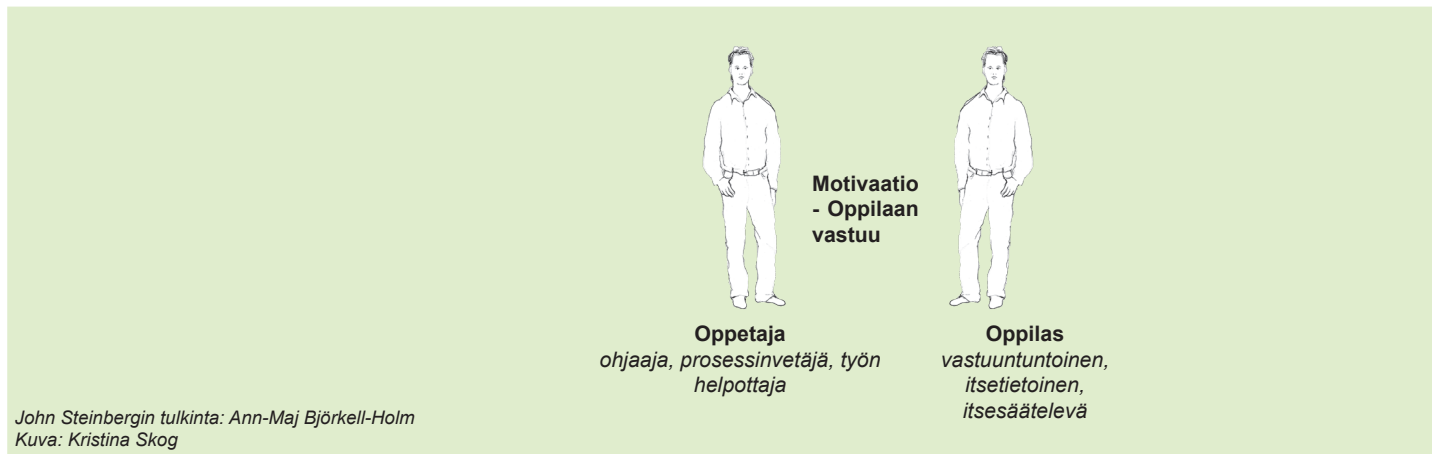
Motivaatiopedagogiikan vahvuus piilee oletuksessa, että oppimisen tulee olla hauskaa, ja opettaja on pikemminkin helpottamassa oppimista kuin jäykästi kouluttamassa. Suurin osa suosii varmasti viihdyttävää kurssia enemmän kuin tylsistyttävää. Huono puoli on, että tämä on opettajalle kovin – ehkä jopa liian – vaativaa.

Oletuksia

- Oppiminen on hauskaa
- Vaihtelu helpottaa
- Opettajan rooli on tärkeä motivaation luomisessa
- Motivaatio on ratkaisevassa asemassa oppimiselle
- Erilaisia menetelmiä osallistujien taitojen testaamiseen
- Osallisuus on tärkeää

Prosessipedagogiikka

Prosessipedagogiikan mukaan oppiminen ei tapahdu vain luokkahuoneessa, vaan suurimmaksi osaksi muualla. Prosessipedagogiikka näkee luokkahuoneen sen sijaan kokoontumispaikkana. Oppiminen tapahtuu ongelmanratkaisun ja toiminnallisen opettamisen kautta, eli oman tekemisen ja kokemisen kautta. Opiskelijat työskentelevät usein jonkinlaisten projektitöiden parissa. Opettaja on enemmän ohjaaja, prosessinvetäjä ja työn helpottaja. Lähtökohtaisesti oppiminen on omaehtoista, oppija tuntee oman vastuunsa sekä omat vahvuutensa ja heikkoutensa. Osallistuja on motivoitunut. Osallistujat voivat päättää kurssin esitykseen, esitelmään tai kirjoittaa kurssin aikana oppimispäiväkirjaa.

Prosessipedagogiikan vahvuus on, että se antaa osallistujille mahdollisuuden hankkia tietoja ja oppia ongelmanratkaisua yhteistyössä muiden kanssa. Opettajan haaste on luoda rakenne ja kantaa päävastuu työn etenemisestä.

Oletuksia

- Motivaatio on luontainen tarve, joka johtaa toimintaan
- Osallistujat ottavat vastuun oppimisestaan
- Opetus on jatkuva prosessi
- Osallistuja muotoilee aktiivisesti tarpeita ja kysymyksensetteluita

MITÄ MIELTÄ OLET?

Mitkä kolmen mallin puolet ovat hyviä ja mitkä huonoja?

Mikä Steinbergin malleista tuntuu luontevimmalta? Mikä sopii parhaiten opettamaasi aineeseen?

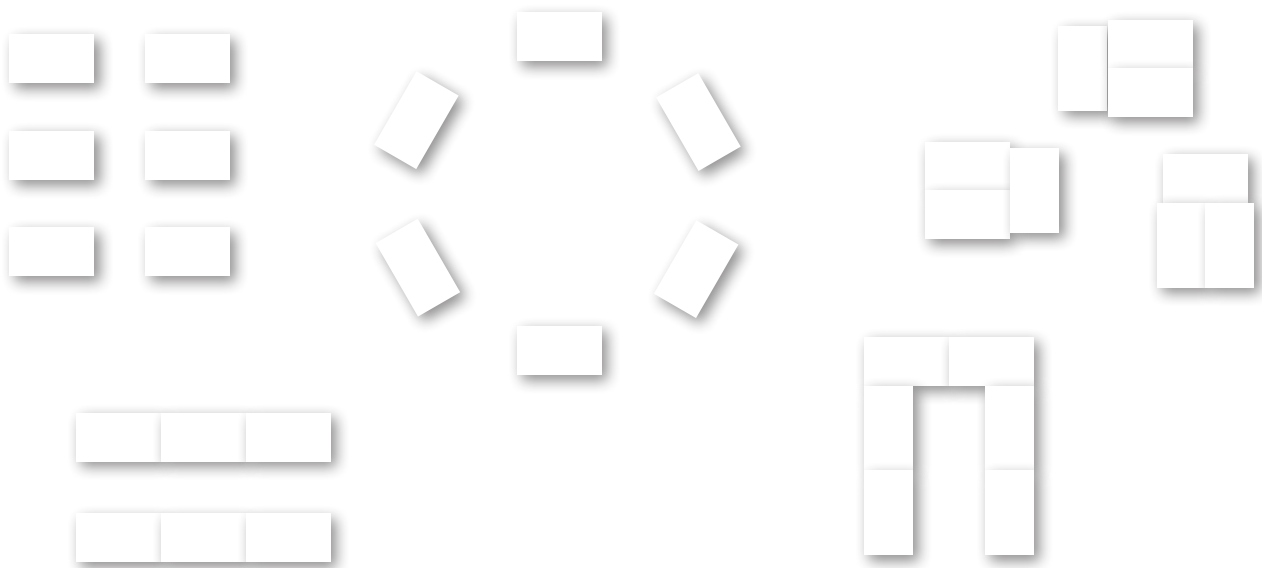

2.4 Käytännön vinkkejä luokkahuoneeseen

PERUSRAKENNE KURSSITAPAAMISIIN

- Aloita kertaamalla edellisen kerran asiat
- Kerro, mitä tällä kerralla käsitellään
- Toteuta päivän ohjelma
- Vedä yhteen päivän oppitunti
- Päätä tunti kertomalla, mitä ensi kerralla käsitellään

Luokkahuoneen sisustuksen miettimisestä voi olla hyötyä. Sillä on huomattava merkitys, istuvatko opiskelijat ringissä, riveissä vai jotenkin muuten. Joskus voi olla hyvä ajatus muuttaa istumajärjestystä pöytien siirtelyn avulla.

Tarvitaanko aina pöytiä?

- Helpoin tapa saada luokan ilmapiiriin vaihtelua on opettajana vaihtaa paikkaa. Mitä tapahtuu, jos opettaja seisookin keskellä luokkaa, eikä edessä?
- Opettaja voi kehottaa oppijoita, vaikkapa kuvaamataidon luokassa, istumaan yhdellä puolella luokkaa, jos haluavat palautetta, ja toisella puolella, jos haluavat työskennellä rauhassa.

Ryhmätyö on vaihtelua ja voi edesauttaa ryhmäytymistä. Jaottelua ryhmiin ja pareihin voi varioida eri tavoin. Jaon voi tehdä arpomalla, mutta myös systemaattisemmin, esim. opiskelijoiden taitotason perusteella. Ryhmätöissä on tärkeää, että opettajakin on aktiivinen, kiertelee ja ottaa osaa keskusteluihin. Tässä on kyse kiinnostuksen ja kunnioituksen osoittamisesta ryhmille ja heidän tekemälleen työlle. Ryhmätyö päätetään aina jonkinlaiseen keskustelua yhteen vetävään selvitykseen. Yhteenveito voi olla vaikkapa muutama sana opettajalta tai pienryhmien selostus muulle ryhmälle – riippuen ryhmätyön päämäärästä.

Ryhmäjaon voi toteuttaa vaikkapa niin, että opettaja leikkaa kuvia palasiksi. Opettaja jakaa palat, ja kunkin kokonaisen kuvan muodostavat kurssilaiset ovat yksi pienryhmä.

Saadakseen opetuksen luento-osuuksista mielenkiintoisempia saattaa kannattaa opetella tekemään hienoja sähköisiä esityksiä. Jos et halua tai voi opetella tätä itseksesi, voit ilmoittautua vaikkapa PowerPoint-kurssille kansalaisopistossa.

Kurssimateriaalin vaihtelu inspiroi aina. Voit käyttää apunasi vaikka musiikkia, kirjallisuutta, elokuvaa ja teatteria. Opiskelijat yleensä arvostavat rutiineja rikkovia menetelmiä, kuten ulkopuolisen tuomista luokkaan kertomaan jostain kurssin aiheesta. Oppiminen voi myös tapahtua muualla kuin luokahuoneessa. Voitte tehdä opintovierailuja tai järjestää piknikin. Suunnittelu ja jälkikäsitteily takaavat hyvän retken.

Jätä tuntisuunnitelmassasi aikaa keskustelulle ja osallistujien kysymyksille. Keskusteluun voi kannustaa kysymällä avoimia kysymyksiä ja olemalla aidosti kiinnostunut osallistujien vastauksista. Aseta tarpeeksi konkreettisia kysymyksiä, jotta kaikilla on mahdollisuus vastata niihin.

Älä unohda kehua opiskelijoitasi!
Huomaa pienetkin edistysaskeleet. Koeta antaa positiivista henkilökohtaista palautetta kaikille osallistujille jossain vaiheessa kurssia.

Neuvoja ongelmatilanteiden ratkaisemiseen

Useimmiten kurssien osallistajat ovat ystävällisiä ja inspiroivia henkilöitä, jotka tekevät parhaansa tullakseen toimeen keskenään. Silti voi joskus tulla ongelmia.

Tässä muutama mahdollinen ongelmatilanne sekä ehdotuksia, kuinka voit opettajana koettaa ratkaista ongelmat:

- Uusi osallistuja tuntee itsensä ulkopuoliseksi vanhassa ryhmässä – yritä antaa uusille osallistujille enemmän huomiota ja kehottaa vanhoja osallistujia auttamaan uusia tulokkaita.
- Osallistujilla on vaihtelevan tasoiset ennakkotaidot, joten opetustahtia on vaikea sopeuttaa kaikille sopivaksi – pidä kurssikuvausta ja kurssin keskivertotasoa lähtökohtana. Joillekin voi antaa lisätehtäviä. Aiheesta enemmän tietävät voivat myös toimia voimavarana koko ryhmälle, jos annat heidän jakaa tietojaan jonkin ohjatun tehtävän puitteissa.
- Jos joku osallistuja on aina hiljaa tai liiankin puhelias – anna kaikille vuorotellen puheenvuorot, tai kokeile pienryhmäkeskusteluja. Myös luokkatilan muuntaminen voi olla avuksi. Kokeile vaikka siirtää pöytiä tai ohjata istumajärjestystä.
- Useista kriittisistä aikuisista koostuvan ryhmän edessä esiintyminen on vaikea tilanne opettajalle. Saattaa olla työlästä olla moisen tarkkailun alla. Luota taitoihisi! Älä pelkää myöntää, että et tiedä. Voit aina kysyä, tietääkö ryhmästä joku muu. Jos ei, niin voit luvata ottaa selvää ensi kerraksi (ja myös pitää lupauksesi).
- Huomioimalla ongelmia rakentavalla tavalla voit opettajana auttaa ryhmää ratkaisemaan ongelmat niin, että kaikille on kurssista iloa.
- Aina ei voi ratkaista kaikkia ongelmia. Silloin on tärkeää ottaa yhteyttä suunnittelusta vastaavaan opettajaan tai rehtoriin ja kertoa ongelmista.

MITÄ MIELTÄ OLET?

Kuinka haluat motivoida kurssillesi osallistuvia?

Kuinka kaikki voivat saada kurssista jotain irti?

Pohdi, kuka luokassa puhuu ja kuinka paljon. Onko jako sellainen kuin haluaisit sen olevan?

Voiko kaikkia osallistujia miellyttää?

2.5 Arviointi

Arvioinnin ei tarvitse olla monimutkaista. Se voidaan toteuttaa vaikkapa keskustelemalla. Arviointia ei välttämättä tarvitse jättää kurssin lopulle, vaan päinvastoin voi olla hyväkin idea pitää arviointi kesken kurssin. Näin jää vielä mahdollisuus tehdä kurssilaisten toivomusten mukaisia muutoksia.

Usein arvioinnissa on kyse siitä, että kurssin osallistujat kertovat, miten hyvin kurssi on toteutettu, ja kuinka hyvin opettaja on onnistunut. Opettajana voit kuitenkin myös toteuttaa itsearviointin, jossa jokainen kurssilainen miettii omaa panostaan. Tämä on oikeastaan loogista seurausta sille, että sekä ryhmää että yksittäisiä osallistujia kehoitetaan osallistumaan kurssin suunnitteluun ja jakamaan kokemuksiaan. Mikseivät osallistujat siis arvioisi myös itseään?

Vastuu arvioinnista on ensisijaisesti koulutuksen järjestäjällä. Siksi uuden opettajan on parasta ottaa selvää, kuinka organisaatiossa on tapana toimia. Valmiiksi muotoiltuja arviointilomakkeita on usein olemassa. Opettajana on oikeus vaatia organisaatiolta jonkinlaisia arviointikäytäntöjä. Opettajana sinulla on myös oikeus päästä käsiksi arvioinnin tuloksiin.

Opettajana sinua saattaa kiinnostaa saada suoraa palautetta osallistujiltasi ideoista kurssin kehittämiseen. Mielekkäällä arvioinnilla tulee olla jokin tarkoitus, eikä sitä tule tehdä vain sen takia, että niin kuuluu tehdä. Mieti, miksi suoritat arviointia, ja valitse sen mukaan menetelmäsi.

IDEOITA ARVIINTIKESKUSTELUUN RYHMÄSSÄ

- **Plussat, miinukset ja mikä oli mielenkiintoista:** Yksinkertainen rakenne arvioinnille on pyytää osallistujia miettimään, mikä kurssissa oli positiivista, mikä negatiivista ja mikä mielenkiintoista.
- **Kolme hyvää asiaa ja kolme, jossa on parantamisen varaa:** Tämä on toinen tapa antaa palautteelle rakenne. Rakennetta voi varioida usealla tavalla eri muotoiluun, esim. käyttämällä asteikkoa (erittäin hyvä, hyvä, huono, erittäin huono) jne.
- **Mitä taitoja voit soveltaa jatkossa?** Osallistujilta voi olla hyvä kysyä, mitä he uskovat kurssin jälkeen tapahtuvan. Tällä tavoin muistutat heitä, ettei kurssin sisältö ole luokkahuoneeseen sidottua. Tätä voi tiedustella monin eri tavoin. (Mitä tulet muistamaan kurssilta? jne.)
- Keksit varmasti muitakin tilanteeseesi paremmin sopivia keinoja käydä arviointikeskustelu!

Arviointikeskustelu voidaan käydä joko koko ryhmän kanssa tai ensin pienemmissä ryhmissä. Aloittaa voi myös niin, että osallistujat kirjoittavat mietteitään lapuille joko yksin, pareittain tai ryhmissä. Tämän jälkeen osallistujat voivat koota ja ryhmitellä laput yhdessä. Lopuksi jokainen osallistuja tai jokainen ryhmä selventää kirjoittamiaan mietteitä.

Negatiivisen palautteen antaminen saattaa olla helpompaa, jos osallistujat saavat ensin keskustella pienryhmissä, eikä kenenkään tarvitse yksin edustaa negatiivista näkökantaa. Tämä saattaa myös edistää kritiikin rakentavuutta. Oli sitten kyseessä positiivinen tai negatiivinen palaute, älä unohda kysyä perusteluita.

Arvioinnin yhteydessä saattaa ilmaantua negatiivisia kommentteja opettajan panoksesta. Uskalla jättää huomioimatta mielestäsi perustelemattomat kommentit. Tarpeen tullen voit kääntyä rehtorin puoleen keskustellaksesi asiasta. Saamasi palaute, myös se negatiivinen, saattaa tukea jatkuvaa kehitystäsi opettajana.

MITÄ MIELTÄ OLET?

Koska arviointia tarvitaan?

Mitkä arviointimuodot vaikuttavat sopivilta sinun kurssillesi?

Kenen puoleen käännyt, jos saat negatiivista kritiikkiä?

3

Opettajunteesi jatkossa

Onko kuvasi opettajan tehtävistäsi muuttunut tämän materiaalin myötä? Olemme halunneet antaa sinulle johdatuksen vapaaseen sivistystyöhön ja pedagogiikkaan, käytännön ohjeita opetukseen sekä rohkaista sinua pohtimaan opettajan rooliasi. Haluamme myös antaa sinulle tietoa siitä, kuinka voit jatkaa kehittymistä opettajana.

Opettajana sinulla on mahdollisuus kehittyä kurssin järjestäjän kontekstin puitteissa. Tiedätkö muita opettajia, joiden kanssa käydä pedagogisia keskusteluja? Muut opettajat voivat olla suureksi tueksi, vaikka opetatkin eri aineita ja eri ryhmiä. Yksi tapa oppia toisiltanne opettajina on varjostaminen. Tällöin yksi (tai useampi) opettaja osallistuu toisen opettajan tunnille. Jälkeenpäin oppitunnista keskustellaan, mahdollisesti jonkin valmiin kaavan pohjalta.

Toinen tapa kehittyä opettajana on käydä organisaatiosi rehtorin kanssa pedagogisia keskusteluita, mikäli sellaiseen tarjoutuu mahdollisuus. Parhaassa tapauksessa pedagogisia keskusteluja rehtorin kanssa järjestetään säännöllisesti.

Jos olet kiinnostunut pedagogiikan opiskelusta tiedeaineena, voit osallistua avoimen yliopiston kursseille, joita järjestetään ympäri Suomea. Kaikki Suomen avoimen yliopiston kurssit löydät osoitteesta www.avoinyliopisto.fi, esim. hakusanalla "pedagogiikka".

Opetusalan Ammattijärjestö (OAJ) on opettajia tukeva ammattijärjestö. Heidän sivuiltaan www.oaj.fi löydät ajankohtaista tietoa palkkakysymyksistä sekä oikeuksistasi ja velvollisuuksistasi.

Ruotsinkielisen vapaan sivistystyön etujärjestö, Bildningsalliansen, järjestää jatkokoulutusta eri ryhmille vapaan sivistystyön piirissä. Osa tarjonnasta on osallistujalle ilmaista. Jos kurssi, josta kiinnostuit, on maksullinen, voit pyytää toimeksiantajaltasi rahoitusta. Bildningsalliansen tiedottaa myös muiden toimijoiden järjestämästä pedagogisesta jatkokoulutuksesta. Katso lisää osoitteesta www.bildningsalliansen.fi. Kannattaa myös ottaa selvää, millaisia mahdollisuuksia EU-jatkokoulutus opettajille tarjoaa. Lisätietoja saat Bildningsalliansenilta tai osoitteesta www.cimo.fi.

Toivomme, että olet saanut mukaasi hyviä neuvoja. Ennen kaikkea toivomme, että olemme innoittaneet pohdiskelemaan rooliasi opettajana.

Onnea jatkuvaan kehitykseen opettajana vapaan sivistystyön piirissä!

Ehdotuksia jatkolukemiseksi

In the list below you can find suggestions on further reading. There's a fair amount of literature to be found concerning children's tuition which might also interest those teaching adult learners. Nevertheless we have here chosen literature which offers a more comprehensive view on, or is clearly related to adult education. Please note that all of the books listed below are in Swedish.

Dysthe, Olga (ed.) 2003. *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur AB.

Ellström, Per-Erik, Gustavsson, Bernt & Staffan Larsson (eds.) 1996. *Livslångt lärande*. Lund: Studentlitteratur AB.

Granö, Matts & Wallén, Björn. 2003. Bli något eller någon? *En finlandssvensk folkbildningsodyssé*. Skrifter utgivna av Svenska Folkskolans Vänner, Vol 167.

Hedin, Anna & Svensson, Lennart (eds.). 1997. *Nycklar till kunskap: Om Motivation, Handling och Förståelse i Vuxenutbildning*. Lund: Studentlitteratur AB.

Hård af Segerstad, Helene, Klasson, Alger & Ulla Tebelius. 2007. *Vuxenpedagogik – att iscensätta vuxnas lärande*. Lund: Studentlitteratur AB.

Marton, Ference & Booth, Shirley. 2000. *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur AB.

Rogers, Jenny. 2003. *Hur du undervisar vuxna – och gör det bra!* Natur & Kultur.

Stensmo, Christer. 2000. *Ledarstilar i klassrummet*. Lund: Studentlitteratur AB.

Steinberg, John, 2006. *Pedagogdoktors handbok: så lyckas du underlätta vuxnas lärande*. Natur & Kultur.

KORSHOLMS
VUXENINSTITUT
MUSTASAAREN
AIKUISOPISTO

BILDNINGSS-
ALLIANSEN

Osaava-ohjelma
Programmet Kunniq

Aluehallintovirasto
Regionförvaltningsverket
Regional State Administrative Agency